

Elgün NAĞIYEV

AZƏRBAYCANDA ÖZƏL TV-LƏRİN LİSENZİYALAŞDIRILMASI

Ключевые слова: частное телевидение, телевизионное вещание, правила лицензирования

Key words: private television, television broadcasting, licensing rules

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются правила получения специального разрешения (лицензии) для деятельности частного телевидения в Азербайджане. Основное содержание статьи заключается в условиях, которые необходимо учитывать при создании частного телевидения, и в каких ситуациях невозможно создание частного телевидения. В статье также содержится информация о правилах подачи заявления на повторное получение лицензии при истечении ее срока или аннулировании, а также информация о своевременном аннулировании лицензии.

SUMMARY

This article deals with the rules for obtaining a special agreement (license) for the functioning of private TVs in Azerbaijan. The main content of the article is that the conditions to be taken into account when establishing a private TV and the inability to establish a private TV in which situation. The article also provides information on re-applying the terms of the license and cancellation, as well as information on the timely dissolution of the license.

Radio və televiziya indiki zamanda insanlara təsir baxımından ən effektiv media vasitələri sayılır. Təsir dairəsinə görə televiziya digər bütün KİV-lərdən öndədir. Sadəcə bir televizorun olması buna kifayət edir. Bunun üçün nə internet lazımdır, nə əlavə pul və ya vergi ödəmək. Audiovizuallığı televiziyanın digər KİV-lərdən daha çox auditoriyasının olmasına şərait yaradır. Televiziyanın məhz ən effektiv media vasitəsi rolunu oynaması istər onun quruluş mərhələsində, istər quruluş mərhələsindən sonrakı statusu, istər büdcə məsələsi, istərsə də digər idarəçilik fəaliyyəti ciddi nəzarət altına alınmışdır. Televiziya yarandığı ilk zamanlar radio əksər evlərdə var idi və həmin vaxt televizorlar da baha idi. Lakin tələbatın çox olması ucuzlaşmasına və hər kəsi ala biləcəyi səviyyəyə çatmasına imkan verdi. Azərbaycan da bu proseslərdən kənarda qalmamışdır. Çünki SSRİ rəhbərliyi yaxşı bilirdi ki, televiziya təbliğat kompaniyasının ən əsas vasitəsi olacaq.

70 ildən artıq SSRİ-nin tərkibində olmağımız bu ittifaqda gedən istənilən elmi-ədəbi proseslərin Azərbaycan SSR-də də təkrarlanmasını zəruri edirdi. Daimi proqramlar 1938-ci ildən Moskva və Sankt-Peterburqdan yayımlanmağa başlandı. Azərbaycan SSR-də bu proses bir qədər gec – 1956-cı ildə başlandı. Yaranan bu televiziya dövlət televiziyası idi və dövlət nəzarəti altında idi. Bunun üçün də status, lisenziya kimi məsələləri dövlət özü həll edirdi. Rəsmi olaraq lisenziyalaşdırma problemi SSRİ-nin dağılmasından sonra yaranan özəl televiziya kanalları ilə birgə başladı.

90-cı illərin əvvəllərində dünyada və Azərbaycanda yaranan siyasi proseslər televeziya probleminə də öz təsirini göstərdi. 9 mart 1991-ci ildə Vahid Mustafayev, Seyfulla Mustafayev və Mirşahin Ağayev tərəfindən “Azerbaijan News Service” Televiziyasının (ANS TV) yaradılması ilə dünyada ilk azərbaycandilli özəl televiziya kanalı, post-sovet ölkələri içərisində isə ilk özəl televiziya kanalı yaranmışdır. ANS TV Azərbaycanda ilk müstəqil və özəl TV olaraq fəaliyyətə başlasa da, “Televiziya və radio yayımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 11-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan dövləti televiziya və radio vasitəsilə terrorizmin, zorakılığın, qəddarlığın, milli, irqi və dini ayrı-seçkiliyin təbliğinə yol verilməməsinə nəzarət edir. Dövlət quruluşunu zorakılıqla devirməyə, dövlətin bütövlüyünə və ölkənin təhlükəsizliyinə qəsd etməyə, milli, irqi və dini ədavəti qızıışdırmağa, kütləvi iğtişaşlar törətməyə və terrorizmə açıq çağırışlar teleradio yayımçısı tərəfindən müdafiə olunduqda və ya bu çağırışları səsləndirməyə bilərəkdən şərait yaradıldıqda teleradio yayımçısının fəaliyyəti müvəqqəti dayandırılmalıdır. 2016-cı ildə ANS telekanalı terrorizmin təbliği istiqamətində fəaliyyət göstərmiş, Türkiyə hakimiyyətinin vəziyyətin sabitləşdirilməsi istiqamətində atdığı addımları hədəfə götürüb, yüzlərlə insanın qətlə yetirilməsinə səbəb olan qəddar cinayətə bəraət qazandırmağa çalışıb və nəticə etibarilə qardaş ölkədə vətəndaş qarşıdurmasının dərinləşməsinə yönələn addımlar atıb. Bu səbəbdən 18 iyul 2016-cı ildə ANS TV-nin lisenziyası məhkəmə tərəfindən məhdudlaşdırılmışdır.

Sonra isə 12 oktyabr 1997-ci ildə “Space TV”, 1 sentyabr 2000-ci ildə “Lider TV”, 25 dekabr 2000-ci ildə “ATV”, 2 oktyabr 2007-ci ildə “Xəzər TV”, 10 may 2014-cü ildə isə “ARB” (Region TV) televiziya kanalları fəaliyyətə başladı (4, S. 23-25).

Milli Televiziya və Radio Şurasının 07 fevral 2012-ci il tarixli qərarı ilə «Space Müstəqil Televiziya və Radio Şirkəti» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin, 21 dekabr 2012-ci il tarixli qərarı ilə «Lider TV və Radio Azərbaycan» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin, 28 oktyabr 2011-ci il tarixli qərarı ilə «Azad Azərbaycan»

Müstəqil Teleradio Kompaniyasının, 25 oktyabr 2013-cü il tarixli qərarı ilə «Xəzər TV» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin, 14 mart 2014-cü il tarixli qərarı ilə “ARB” televiziya şirkəti televiziya yayımı üçün xüsusi razılıq (lisenziya) müddəti daha 6 il müddətinə uzadılmışdır (10).

Azərbaycanda media və dövlət əlaqələrinin hüquqi çərçivədə tənzimlənmə tarixi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən (AXC) başlamışdır. 1919-cu ildə ümumi səsvermə ilə iki hissədən ibarət “Mətbuat Nizamnaməsi” qəbul olunmuşdur. Qeyd etmək yerinə düşər ki, nizamnaməni Azərbaycan mətbuatı tarixinin fədakar tədqiqatçılarından olan, tarixçi alim, professor Şirməmməd Hüseynov əski əlifbadan latın qrafikasına transliterasiya etmişdir.

Müstəqilliyimizin bərpasından sonra KİV sahəsində dövlət siyasəti yenidən formalaşmağa başlamışdır. Azərbaycan mediası ilə bağlı bir sıra qanunların qəbul olunması dövlətin KİV-in inkişafı sahəsində tədbirlərinin başlanğıcı olmuşdur

(3, s.236). 1998-ci il avqustun 6-da senzuranın ləğv edilməyinin ardınca 1999-cu ildə Azərbaycanda media qurumlarına dövlət nəzarətini təşkil edən Mətbuat və İnformasiya Nazirliyinin də ləğv olunması dövlətin KİV-in azad inkişafına təkan verməsi faktı olmuşdur. Bundan sonra bir sıra dünyəvi və demokratik dövlətlərdə olduğu kimi Azərbaycanda da medianın özünütənzimləmə sistemində şərait yaradılmışdır. Məhz bunun nəticəsidir ki, əvvəlcə Milli Televiziya və Radio Şurası, daha sonra isə Azərbaycan Mətbuat Şurası fəaliyyətə başlayaraq, ölkədə KİV-in özünütənzimləmə quruluşunun əsasını qoymuşdur.

Zaman keçdikcə yeni TV kanalları yaranırdı və bu kanalların fəaliyyətini tənzimləmək üçün bir qurumun fəaliyyətə başlaması haqda müzakirələr gedirdi. Nəhayət, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 05 oktyabr 2002-ci il tarixli 794 sayılı Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası Milli Televiziya və Radio Şurası - televiziya və radio yayımı sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsini təmin etmək və bu fəaliyyəti tənzimləmək məqsədilə yaradılmışdır.

Bu Şuranın əsas vəzifəsi televiziya və radio yayımçılarının fəaliyyətini tənzimləmək, yayım zamanı ictimaiyyətin maraqlarını qorumaq, televiziya və radio yayımı haqqında qanunvericiliyə əməl edilməsi üzərində nəzarəti həyata keçirməkdir.

Elektron medianın, yəni televiziya və radionun hüquqi tənzimlənməsi mətbuatdan fərqli yanaşma tələb edir. Bu yanaşma bir sıra üstünlüklərlə bağlıdır. Misal olaraq yaza bilərik ki, dünya arenasında teleradio sistemi fasiləsiz olaraq genişlənməkdədir. Xüsusən, Avropada hakim mövqə qazanmış ictimai televiziya ilə yanaşı, özəl, yəni kommersiya telekanallarının da sayı gündən-günə artmaqdadır. Bu televiziya zaman ötdükcə ictimai yayımçıları da üstələməyi bacarırlar.

Dünyanın bütün ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da teleradio yayımı xüsusi razılıq-lisenziya ilə gerçəkləşdirilir (2, s.391). Teleradio yayımlarının tezlik siyahısını Tezliklər üzrə Dövlət Komissiyası tərtib edir. Şuranın fəaliyyəti “Milli Televiziya və Radio Şurası haqqında Əsasnamə” ilə tənzimlənir. Şura öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını və “Milli Televiziya və Radio Şurası haqqında Əsasnamə”-ni rəhbər tutur. Qeyd etmək lazımdır ki, Şura dövlət tərəfindən maaliyyətləşir və öz fəaliyyətində müstəqildir (5).

Milli Televiziya və Radio Şurası teleradio məkanının vahid inkişaf konsepsiyasını hazırlayır və həyata keçirir, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada teleradio yayımçılarına qarşı inzibati tənbeh və digər məsuliyyət tədbirləri tətbiq edir, eyni zamanda teleradio yayımının texniki və keyfiyyət standartlarını müəyyən edir, teleradio yayımı üçün xüsusi razılıq (lisenziya) verir, bu məqsədlə müsabiqə keçirir (7).

Televiziya yayımçısı olmaq istəyən şəxslər Milli Televiziya və Radio Şurası tərəfindən təşkil olunan müsabiqədə iştirak etmək üçün bu qurum tərəfindən müəyyən olunmuş şərtlərə uyğun gəlməli,

müəyyən edilmiş ərizə formasını doldurmalı, konsepsiyalarına uyğun olaraq müəyyən olunmuş dövlət rüsumunu ödəməlidirlər. Azərbaycanda teleradio yayımı sahəsində lisenziyanın verilməsi ilə bağlı bir sıra ciddi qaydalar qanun toplusunda öz əksini tapmışdır. Qaydalarda MTRŞ-in mövcud qanunvericiliyə, öz əsasnaməsinə, habelə keçirilmiş müsabiqənin nəticələrinə uyğun olaraq qalib hesab edilən yayımçılara lisenziya verilməsi və ya müddətinin artırılması ilə yanaşı, lisenziyaların verilməməsi və müddətinin artırılmasından imtina, həmçinin lisenziyaların qüvvəsinin müvəqqəti dayandırılması və ona xitam verilməsi barədə məlumatlar da göstərilmişdir. Qaydalara əsasən, MTRŞ müsabiqə üçün xüsusi olaraq qanunvericiliyə zidd olmayan müxtəlif şərtlər, tələblər və meyarlara da istinad edə bilər. Müsabiqənin nəticələri haqqında yazsaq. Qeyd etməliyik ki, müsabiqə nəticələri elan edilmədiyi vaxta qədər namizədlər haqqında KİV-də heç bir məlumat verilə bilməz. Müsabiqənin nəticəsi elan olunduqdan sonra isə bütün detallar: nəticələr, lisenziyaların verilməsi və ya onun verilməsindən imtina, həmçinin lisenziyaların qüvvəsinin müddəti dayandırılması və ya onların qüvvəsinə xitam verilməsi haqqında qərar rəsmi mətbuat orqanlarında dərc olunmalıdır. Müsabiqənin keçirilməsi ilə də bağlı bir sıra xüsusiyyətlər nəzərə alınmalı və elan verilərkən iddiaçıların nəzərinə çatdırılmalıdır. Həmin şərtlər belədir:

- Müsabiqənin keçirilmə vaxtı və məqsədi
- Tezliklərin siyahısı
- Ərizələrin qəbul edilmə yeri və qəbul müddətinin başa çatması
- Ərizələrin müzakirəsi və müsabiqənin nəticələrinin elan edilməsi üçün son müddət
- Müsabiqədə iştirak etmək üçün əsas ödənişin miqdarı
- Lisenziyanın qüvvədə olma müddəti və digər şərtlər

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, lisenziyanın verilməsi müsabiqə yolundan əlavə, müsabiqəsiz də keçirilir. Müsabiqəsiz olaraq lisenziyalaşdırma bunlara aiddir:

- Dövlət və ictimai teleradio yayımçıları
- Tezlikdən istifadə edən və lisenziyanın müddətini uzatmaq istəyən teleradio yayımçıları

Teleradio fəaliyyətinin lisenziyalaşdırılması ilə bağlı olan bir sıra məsələlər: lisenziya almaq üçün ərizələrin verilməsi qaydaları, prosedur qaydaları, lisenziya fəaliyyəti üçün şərtlər, lisenziya sahibinin hüquq və vəzifələri və lisenziya müddətinin uzadılması ilə bağlı müddəalar “Teleraadio yayımı sahəsində xüsusi razılıq (lisenziya) üçün keçirilən müsabiqənin QAYDALARI” –nda müfəssəl olaraq öz əksini tapmışdır.

Lisenziyanın verilməsi qaydaları “Teleradio yayımı haqqında” Qanunun 4-cü fəslində də göstərilmişdir. Lisenziyaların verilməsi zamanı MTRŞ və iddiaçılar Azərbaycanda KİV-in hüquqi tənzimlənməsi çərçivəsində olan bir sıra şərtləri mütləq nəzərə almalıdırlar. Bunların sırasında terrorizm, zorakılıq, qəddarlıq, milli, dini və irqi ayrı-seçkiliyi təbliğ edən, erotik və əxlaqa sığmayan materiallar yayımlayan və bir sıra mənfi halların artmasına səbəb olan yayımçıların fəaliyyəti təbii olaraq, məhdudlaşdırılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT:

1. KİV-in hüquqi tənzimlənməsi. Elektron mühazirələr
2. Məhərrəmli Q. Jurnalistikanın əsasları. Bakı: “Qanun” nəşriyyatı, 2012, 436 s.
3. Məmmədli C. Jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi. Bakı: “Təhsil” nəşriyyatı, 2103, 656 s.
4. Rüstəmov A. Jurnalistika 2. Bakı: “UniPrint” nəşriyyatı, 2013, 324 s.
5. <http://ntrc.gov.az/az/content/news/103.html>
6. <http://www.medyahukuku.org/makale/radyo-televizyon-kuruluslari-nasil-kurulur/>
7. <http://ntrc.gov.az/az/content/news/105.html>
8. <http://ntrc.gov.az/az/content/news/15.html>

9. <https://az.trend.az/azerbaijan/society/1918875.html>
10. <http://ntrc.gov.az/az/content/left/2.html>

Elmi rəhbər:f.ü.f.d S. Məmmədova